

ADATTÁR.

HEYDEN SEBALD GYERMEKI BESZÉLGETÉSEINEK LATIN-MAGYAR SZÖVEGE 1531-BŐL.

— *Adalék Sylvester János irodalmi működéséhez.* —

(Második közlemény.)

- K. Cuinam recitasti? *Kynek mondottad el.*
L. Lectori scholae. *Az mesternek.*
K. Si quid nescis, roga. *Ha myth nem thwctz¹ megh keerd.*
L. Qui hoc legam? *Hogyhogy ezth olvassam.*
K. Collige literas. *Zeedd egybe² az bethenkelh.*
L. Tu me observa. *The enghem halgass.³*
K. Ut haesitas lingua. *Mynth akadosz nyelweddell.*
L. Sic asuetus sum. *Igy zoktham.*
K. Desuesce rursus. *Zokd hathra⁴ wyzhonthak.⁵*
L. Pergam legere. *Esmegh⁶ el kezdem olvasny.*
K. Iam verba praecipitas. *Immar yghen elesth⁷ mondod.*
L. Tu melius doce. *The yobban thaniytz.⁸*
K. Sic distincte legas. *Igy walazthwa olvass.⁹*
L. Tam clare haud queo. *Yllyen nylwan nem leheth.¹⁰*
K. Usu addisce. *Zokassal megh thanwld.*
L. Tentam, quid possim. *Megh kysyrthem myth thehetek.*

¹ tuccz.

² Szeed egybe.

³ halgasz.

⁴ Ez összetételt a Ny. Sz. nem ismeri.

⁵ Sylvester, Új Test. vizshontag Ny. Sz.

⁶ L. Ny. Sz. is-még alatt.

⁷ V. ö. 1552. kiadás XVIII. Dial. A Ny. Sz. ily alakban nem ismeri.

⁸ thaniycz.

⁹ olvasz.

¹⁰ lehetht.

DE CAVENDIS IN SCHOLA CORICAEIS.

Dialogus X.

Lucas. Marcus.

- L. Cur tu sic mussitas? *Miyrth the ygy susogz.*
 M. Non audeo loqui. *Mem¹ merek zoolny.*
 L. Quis te prohibuit? *Kichoda thiltotth megh thighedet.²*
 M. Praeceptor noster. *Az mew mesterwnk.*
 L. Tamen is non adest. *Lam ew nynch hon.*
 M. At Coricaei adsunt. *De az alatthomba halgatok honnvadnak.³*
 L. Quos Coricaeos dicis? *Kiket alathomba halga toknak mondaz.*
 M. Qui clanculum nos signant. *Az kyk tythkon mynketh fel yegeznek.*
 L. Nullum ex his nosti? *Ezekben egyyeth sem esmerzzy.*
 M. Qui ego noscerem? *Hogyhogy en esmerhetnym.⁴*
 L. Tam caute rem agunt? *Oly okoson dolgokot⁵ zerzyk.*
 M. Ea est illis astutia. *Ewnekyek az alnak saghok.⁶*
 L. Tu loquere latine. *The deakwl zooly.*
 M. Quam vellem, si scirem. *O mynth akarnam | ha tudnyk.*
 L. At sic addisces citius. *Ekkyppen thanvwlz hamarabban.*
 M. Hac spe dulcessit ferula. *Ez reminsighwel idesewl megh az wezseo.*

DE FERULA.

Dialogus XI.

Martinus. Nicolaus.

- M, Quis hic eiulat? *Kychoda yth yaygath.*
 N. Ego sum miser. *En wagyok nyavalyas.*
 M. Quo pacto miser es? *Hogy vagy nyavalyas.*
 N. Virgis caesus sum. *Wezzeowel werethym.*
 M. Quid commeruisti? *Miyrth ezth erdemletthed.*
 N. Nihil didiceram. *Semmyth nem thanvwltham wolth.⁷*
 M. Merito caesus es. *Mylthan werethel.*
 N. Etiam tu me ludis. *Thees bozzonthazy enghemeth.*
 M. Cur autem non didiceras? *Mierth nem thanvwlthal wolth.*
 N. Posthac ero cautior. *Ennekutanna okosb lezek.*

¹ Igy.² thiltotth m. tigatedet.³ honvadnak.⁴ esmerhetnym.⁵ dolgoth.⁶ alnaksaghok.⁷ wolt.

DE IENTACULO.

Dialogus XII.

Marcus. Osvaldus.

- M. Quo tu nunc abis? *Hova the mosth mygy.*
 O. Domum me confero. *Haza megyek.*
 N. Quid domi ages? *Myth myuel¹ otth hon.*
 O. Sumam ientaculum. *Felesthewkewmeth ezen.²*
 N. Quanam iturus es? *Mely wton menendeo vágy.*
 O. Hac per forum. *Ezen | az wasar altal.³*
 N. Comitabor te. *Keowethlek thegedeth.*
 O. Nil opus est. *Nem zewksiegh.⁴*
 N. Adversaris me? *Ellenth⁵ tharthazy ennekem.*
 O. Non, sed parco tibi. *Nem | de enghedek nekem.*
 N. Nihil est, quod agam. *Semmy nynch myth chelekegyem.*
 O. Lubens te accipio. *Eoreomeslh thyged fogadlak.*

DE REDITU A IENTACULO.

Dialogus XIII.

Onoprius. Paulus.

- O. Unde nobis redis? *Honnan ywsz myhozzank.*
 P. A ientaculo. *Az felesthewkewrewl.*
 O. Ubi ientasti? *Hwl ewl felesthewkewmeth.*
 P. Rogas? domi meae. *Kerdedy | hazamnal.*
 O. Quid ientasti? *Myth ewl felesthewkewme.*
 P. Panem iurulentum. *Lewes kenyereh.⁶*
 O. Quis tecum ientauit? *Kichoda ivek weled felesthewkewmeth.*
 P. Tota familia. *Fghysz az chalaad.*
 O. Nihil mihi adfers? *Semmyth nem hozzy ennekem.*
 P. Quid adferrem tibi? *Myth hoznyk theneked.*
 O. Frustum panis? *Zeletk kenyereh.*
 P. Panem quidem habeo. *Kenyerem byzon waygon.*
 O. Cede mihi partem. *Add nekem egy rezeth.*
 P. Accipe dimidium. *Weddel felyth.*

¹ myuelz.² Felesthewkewm a következő dialogusban: felesthewkew. Murmeliusnál: ientaculum — Felles tókóm. (31. l. 2109 sz.) Sztárainál: föllöstökóm. (RMKT. V. 238.) Lásd Szinyvei: Tájézőtár.³ Sylvester Új Test. Samaria által menni Ny. Sz.⁴ zewksegh.⁵ ellent. Sylvester Új Testamentomában: Az nyeresigre való gond ellent tart az íginek. RMKT. II. 139.⁶ A Schlägli Szójegyzék obstumugarius-t és obsomorda-t (leues kenier és leues kinyr) Murmelius-Sz. az offa jussulenta-t (hely. jusculenta) fordítja így (leues kener). Sokszor előfordúl a Radvánszky-féle »Régi szakácskönyvek«-ben, mely a leues kenyér készitési módját is leírja (250. l.) Thurzó Szaniszló étlapjain is többször szerepel. (U. o. 337., 839., 345. l.) A Ny. Sz. csak kenyér czibere néven ismeri.

- O. Ago tibi gratias. *Halath adok theneked.*
 P. Non age, sed refer. *Ne aggy | dee vgyan megh fyzesd.*
 O. Non est unde referam. *Nynchen honnan meghfyzethnem.*
 P. Non semper egebis. *Nem myndenkor zewkeskedel.¹*
 O. Gratum me reperies. *Halalathosth² enghem thalalz.*

DE INSTRUMENTIS SCHOLARUM.

*Dialogus XIV.*Petrus. Quirinus.³

- P. Para mihi hanc pennam. *Chynald megh ennekem ez pennath.*
 Q. Est tibi cultellus? *Wagyony keesed.*
 P. Est, sed valde hebes. *Wagyon de yghen elthelen.⁴*
 Q. Acutiorem adfer. *Elesbeth hoosz.*
 P. Ubi accipiam? *Hol wegym.*
 Q. Utendum expete. *Kyiry masthwl.⁵*
 P. Adfero, u'ere. *Ym hozok eliwele.*
 Q. Vis crassam, an tenuem? *Temerdekelh⁶ akarzy awwagi wikonth.*
 P. Mediam volo. *Kewzeepeth⁷ akarok.*
 Q. Da atramentum. *Etthe⁸ az thynlath.*
 P. En atramentarium. *Ihon az clamarys.*
 Q. Da quoque papyrus. *Etthe papyrossathys.*
 P. Et haec in pronptu est? *Azyz kyzen wagyon.⁹*
 Q. Papyrus perfluit. *Az papyros ygen foly.*
 P. Non habeo aliam. *Nynch maas.*
 Q. Quid vis, ut scribam? *Myth akarsz hogy yryak.*
 P. Praescribe literas. *Yry literasth.¹⁰*
 Q. Tu imitaberis. *Thees wgy thanwlszy yrny.*
 P. Ita, in hoc peto. *Ugy | azyrth kyriek.¹¹*
 Q. Saepe describe. *Gyakortha yry.*
 P. Faciam ut jubes. *Ygy tyszek ammynth paranthlod.¹²*

¹ zewkedel. Komjáthi: ky nalatoknal zwkeskedyk Ny. Sz. *szükösödik* mutató szó alatt. A másik alakot nem ismeri.

² L. Ny. Sz.

³ Petrus. Stanislaus.

⁴ A Ny. Sz. csak innen említi föl.

⁵ Kyery mastwl.

⁶ awagy wykonth. Temérdek-et a mai vastagnak megfelelő értelemben l. Ny. Sz.

⁷ L. Ny. Sz.

⁸ Így fordul elő itt kétszer és a XVI. Dialogusban, mind a háromszor mint a do latin ige imperativusának fordítása. A Ny. Sz. nem említi.

⁹ wagyn.

¹⁰ *A némelben*: Schreyb myr eyn a b c fur. Ny. Sz. ban nincs.

¹¹ Kyrlek.

¹² paranczolod.

INTER REDEUNDUM A SCHOLA.

*Dialogus XV.*Quintius. Rudolphus.¹

- Q. Ut tecum agitur? *Myntk wagy.*
 R. Bene mecum agitur. *Yol wagyok.*
 Q. Id lubens audio. *Azt eoreomesth hallom.*
 R. Gratiam habeo. *Halath² adok neked.*
 Q. Ubi iam fuisti. *Hwl wolthaal ymmar.*
 R. In ludo literario. *Az eskotaban.*
 Q. Quorsum sic properas. *Howa ygyen syeccz.³*
 R. Domum versus. *Haza felee.*
 Q. Quid domi ages? *Myth thysz oth hon.*
 R. Adornabo mensam. *Azthalth wethek.*
 Q. Tam mane prandes? *Illy ryghwel⁴ ebyllelsszy.⁵*
 R. Obsequor parenti. *Zewlemnek ebben enghedek.*
 Q. Facis ut te decet. *Jool thyszed.*
 R. Abeo, tu vale. *El megyek the lygy⁶ eghyssyghben.*
 Q. Et tu quoque vale. *Thees lygy eghyssyghben.*

DUM INSTRUITUR MENSA.

Dialogus XVI. (XVII.)¹

Remigius. Sebaldus.

- R. Puer ubi es? *Gyermek⁸ hwl wagy.*
 S. Adsum, quid me vis? *Ihol wagyok⁹ myl akarzz¹⁰ en uelem.*
 R. Insterne mensam. *We dmegh az azthalth.¹¹*
 S. Est tempus prandio. *Wagyony ydeje ebyndek.*
 R. Est, quando sic libet. *Wagyon mykor ygy akarom.*
 S. Recte curabitur. *Yool megh zerezthethyk.*
 R. Porrige cultros. *Addyde az keeseketh.¹²*
 S. In promptu adsunt. *Kyszén wadnak.*
 R. Da mappas manuarías. *Elthe¹³ az keezy kezkeueoketh.*
 S. Et istae adsunt. *Azokys oth wadnak.*

¹ Thomas. Rudolphus.² halad.³ syeccz.⁴ Ny. Sz. ilyen alakban nem ismeri.⁵ Sylvester Uj Test. ebillenek. Ny. Sz.⁶ thelygy.⁷ A zárjelben közölt számok az 1552. évi kiadás dialogusainak sor-számái.⁸ Gyermek.⁹ wagiok.¹⁰ akarz.¹¹ Wesd megh az azthalt. A szövegben sajtóhiba.¹² Adyde az keeseth.¹³ V. ö. XIV. Dialogus 8. jegyzet.

- R. Adpone salinum. *Theddyde az sothartoth.*
 S. Prius saie (igy!) implebo. *Eleozzer sowal megh theolltheom.*
 R. Elue calices. *Mosd megh az poharokath.*
 S. Dudum lavi. *Ryghen megh mostham.*
 R. Adfer orbes. *Hozdyde az thangyerokath.¹*
 S. In scamno iacent. *Az zeekennwadnak.²*
 R. Et corbem cocleariam. *Hozyde³ az kanaltarthothys.*
 S. Epaxillo pendet. *Am az zeghen fewggh.*
 R. Apta circulum. *Zerezd⁴ yde az thaal tharthoth.*
 S. Nunquid aliud vis? *Nemde akasz⁵ egyebeth.*
 R. Nunc mores discas. *Immar erkeolcheleth⁶ thanuly.*
 S. Quos mores discam? *My erkeolcheketh thanullyak.*
 R. Quos in mensa serves. *Mellieket az azthalnaal megh thartz.⁷*
 S. Rogo me doceas. *Kyrlek taniych megh enghemeth.*
 R. Perlubens hoc faciam. *Azth coreomesth thyszem.⁸*
 S. Ego auscultabo. *En halgathlak.⁹*
 R. Ne me interpella. *Beszydemeth keozbe ne wedd.¹⁰*
 S. Haud verbum faciam. *Egy zooth sem zolok.*
 R. Primo unguis purga. *Eleozzer¹¹ keormeodeth megh thiztychad.¹²*
 S. Hinc manus lava. *Azwthan¹³ kezedeth megh mossad.*
 Mox deo benedicas. *Leghottan¹⁴ mongy benedicith.¹⁵*
 Deus pater noster coelestis benedicat nobis filiis suis,¹⁶ et his, quae
 iam sumpturi per Cristum Iesum dominum nostrum. Amen.
 Post decenter accumbe. *Azwthaann ykessenn¹⁷ le ewlly.*
 Cibos carpe digitis. *Wyiadwal egyel.*
 Nec conde vola. *Markodba ne reytz.¹⁸*
 Primus ne esto esu. *Eleol thaalba ne nywlly.*
 Nec primus bibe. *Elseo¹⁹ se ygyaal.*
 Cubito ne te fulcias. *Aztalra ne keonyeokeollyeel.*
 Erectus sede. *Egyenyesen ewlly.*

¹ tangyerokat. Az 1552-iki kiadásban „talner” is előfordul.

² zeeken wadnak.

³ Sajtóhiba.

⁴ kerezd.

⁵ Így az 1552-ki kiadás is.

⁶ erkeolcheketh.

⁷ tharcz.

⁸ thyszem.

⁹ halgatlak.

¹⁰ Ny. Sz. csak innen idézi.

¹¹ eleozzor.

¹² thyztychad.

¹³ Az wthan.

¹⁴ legottan.

¹⁵ Ny. Sz.-ban nincs.

¹⁶ Itt köv. betoldás van: escam, quam iam sumus sumpturi. Magyar fordítása egyik kiadásban sincs

¹⁷ ykesen.

¹⁸ reyycz.

¹⁹ *Arany* (a Szalontai) e megjegyzéssel közli: elseo = első (*nem elő* már). Hátrahagy. ir. II. 388. Nyelvőr VIII. 12.

Nec pandas brachia. *Karyaidath ys kyne theryesszed.*¹
 Non bibe avide. *Mohon ne ygyaal.*
 Nec mande auide. *Mohon*² *se egyeel.*
 Proxima te cape. *Eleotted*³ *eggyeel.*
 In orbe ne morare. *Az thalban ne kyszel.*⁴
 Alios ne inspicito. *Egy ebeketh*⁵ *ne nyzz.*
 Bibiturus os terge. *Ynnya akarwan zaadot*⁶ *megh kennyed.*
 Non manu sed mappula. *Nem kezedwel | hanem kezeneowel.*
 Morsa ne redintinge. *Raagothakoth thaalba esmeegh ne maartz.*⁷
 Ne linge digitos. *Wyyaydoth ne nyald.*
 Nec ossa rode. *Chonthot*⁸ *se raagy.*
 Quaeque scinde cultro. *Myndene keth*⁹ *keswel metuly.*¹⁰
 Os non perungas. *Zaadoth bee ne felezd.*¹¹
 Digitos saepe terge. *Wyiaidoth gyakortha megh kennied.*
 Nares ne fode. *Orraydoth ne aasd.*
 Non rogatus, tace. *Nem keerdethwinn weztegy.*¹²
 Quod satis est, ede. *Egyel az menyé*¹³ *eleegh.*
 Cum satur es, surge. *Mykor elegeth ewtteel fel kelly.*
 Rursus lava manus. *Kezeydeth esmeegh megh mosd.*
 Mensalia tolle. *Abrozokoth fel wegy.*
 Deo gratias age. *Istennek haalaath aggy.*
 Qui nos creavit, redemit et pavit, huic gratias agimus sempiternas, per Iesum Christum dominum nostrum.¹⁴

A PRANDIO REDEUNTIIUM IN SCHOLAM.

Dialogus XVII. (XXI.)

Simon. Titus.

S. Quid geris in sinu? *Myth nyselsz kebeledben.*T. Merendam meam. *Az en wzonnamath.*¹⁵¹ theryesszed.² mogon.³ eleotthed.⁴ kysseel.⁵ Sajtóhiba.⁶ zaadoth.⁷ Raagothakath talba e. n. maarcz.⁸ chonchot.⁹ Myndeneketh.¹⁰ metely. A szövegben lévő alak — ha az nem sajtóhiba — nincs a Ny. Sz.-ban.¹¹ A Ny. Sz. csak 'felezet' alakot említ. (I. 980. l.)¹² Keerdethwin weztegi. Sztárai: Vesztegy Istennek szent haláláért (RMKT. V. 213. 353.) Ny. Sz.¹³ meny.¹⁴ Magyar fordítása csak az 1552. évi kiadásban van: Az ki minket teremtet | meg valtót es eleteth | aznak | adunk erekke walo halat Jesus Christus Mi vrunk által.¹⁵ ozonnamath.

- S. Ego nihil attuli. *En semmit nem hoztam.*
 T. Quid autem edes? *Thehagh*¹ *myth yzel.*
 S. Emam mihi panem. *Kenyereth wyszek magamnak.*
 T. Habes pecuniam. *Wagyony pynzed.*
 S. Obulum habeo. *Eggy fillerem wagyon.*
 T. Quis tibi hunc dedit. *Ky adaa neked azth.*
 S. Pater meus dedit. *Azen athyam*² *adaa.*
 T. Pium habes patrem. *Kegyelmes athyad wagyon.*
 S. Qualem tu habes? *Myenew theneked*³ *wagyon.*
 T. Admodum durum. *Yghen kemyny wagyon.*
 S. In rem tuam est. *Hoznodra wagyon.*⁴
 T. Mallem alium. *Masth ynkab akarnek.*
 S. Stulte loqueris. *Balgathag hwl*⁵ *szolaz.*
 T. Sic mihi excidit. *Ygy esseek mondanon.*⁶
 S. Perires licentia. *El wesznyl enghedelmessyghwel.*⁷

IN SCHOLA LUDENTIUM.

Dialogus XVIII. (XXII.)

Timotheus. Vitus.

- T. Ve nobis, Vite. *Jay nekewnk*⁸ *athyamfya vyth.*⁹
 V. Quid est? quid tremes? *Mychoda myth reszkecz.*¹⁰
 T. Ego et tu perimus. *Eeen ees the el wezewnk.*
 V. Quid ita? qua de causa? *Myth zoolaz ekkyppen | my okyrth.*
 T. Praeceptor venit. *Az mesther megh yeowe.*
 V. Quid ex te audio. *Laas myth thewllod*¹¹ *hallok.*
 T. Ve nostris natibus. *Jay my segghewnknek.*
 V. Ubiis est, obsecro? *Hwl az mester kyrlek.*
 T. Per gradus ascendit. *Az gradychon fel mene.*
 V. Quis id ait? quis vidit? *Ky mondaa ezth*¹² *| ky lathaa.*
 T. Egomet, inquam, vidi. *Mondom en magham latham.*¹³
 V. Viditne nos ludere. *Lathae hogy my yachwnk.*¹⁴
 T. Id est, quod timeo. *Ez az oka myyrth felek.*
 V. Quid ergo agemus? *Myth chynalwnk azyrth.*

¹ thehat.² Az en athian.³ te neked.⁴ Comenius-ford. Mi haszonra való a gazdaságok. Ny. Sz.-ban *Hozon* nem fordúl elő.⁵ balgathagwl.⁶ Sajtóhiba.⁷ Elwesznyl enghedelmessyghwel.⁸ mekewnk.⁹ Vyth.¹⁰ myt reszkecz.¹¹ tewlled.¹² ezt.¹³ latam. Latay h. m.¹⁴ yachunk.

- T. Amovae (igy!) orbiculos. *Wesdel a golyobisokath.*
 V. Recte admones. *Yool ynthez.*
 T. Explicemus libros. *Nysswk fel az keonyveketh.*
 V. Certe astutus es. *Byzony okos wagy.*
 T. Sic rebitur nos discere. *Ekkyppe aliyth mynketh¹ thanwlui.*

DE DIMISSIONE A LITERIS.

Dialogus XIX. (XXIII.)

Vlisses. Xantippus.

- V. Io, gaudete sodales. *Hayhay eorewlyethek tharsaym.*
 X. Quid est quod sic gestis? *My dologh hogy ygy eorewlz.*
 V. Sunt nobis feriae. *Zabadsaaghwnk wagyom.*
 X. Quas dicis ferias? *Mychoda sabadsaagoth² mondasz.*
 V. Olium à literis. *Az thanwsaghtwl walo nywgodalmath.³*
 X. Quando otiabimur? *Mykor nywgodwnk.*
 V. Hodie à prandio. *Ma ebyd wtann.⁴*
 X. Ergo ludemus. *Azirih yacchwnk.*
 V. Quidnam ludemus? *Myth yaachwnk.*
 X. Ludemus globulis. *Golyobysth iaachwnk.*
 V. Ludus puerilis est. *Gyermeky yathyk az.*
 X. Quem tu ludum malles. *Michoda iatikot the incab⁵ akarnal.*
 V. Decertemus saltu. *Zeokyewk hamaryaath.⁶*
 X. Hunc ludum odi. *Az yatykoth⁷ gynleoleom.*
 V. Quanam de causa? *My okerth.*
 X. Quia pedes lassat. *Merth labam⁸ el farazthya.*
 V. An non pudet te? *Awagy nem zygyenlede.⁹*
 X. Cuius me puderet. *Nylh¹⁰ zygyenlenek.*
 V. Quod tam piger es. *Hogy ily resth wagy.*
 X. Certe piger non sum. *Byzony resth nem wagyok.*
 V. Quin ergo saltabis? *Miyrth thehagh¹¹ nem zeoksz.*
 X. Cave ne provoces. *Kyrlek ne ingherely.¹²*
 V. Imo re adjuro. *Seoth byzony azth mondom.*
 X. Videbis quid possim. *Nw megh lathod myth thehessek.¹³*

¹ aliith mynketh. Álit igének, vél' értelemben való használatát l. Ny. Sz.

² sabadsagoth.

³ thanusaghtul w. nywgodalmath.

⁴ wtan.

⁵ te inkab.

⁶ Zeokyewk hamaryaath. *Nemetül: Wyr wollen yn die weyth springen.*
 Bod-c. Hamaryat futna. Ny. Sz.-ban. Sz. Molnár Albert Szót. Hamaryat ugrani
 = decertare saltu. V. ö. Ny. Sz.

⁷ iátykoth.

⁸ labamat.

⁹ zygyenlede.

¹⁰ Myth.

¹¹ haat. Sylvester Új Test. tehát, Ny. Sz. »Hát 2.« mutató szó alatt.

¹² yngherly.

¹³ latood m. tehetek.

LITIGANTIUM DE SESSIONE.

*Dialogus XX. (XXIV.)*X. Y.¹

- X. Appage te hinc. *Thavozzal el ynnen.*²
 Y. Satis imperiose. *Yghen fennyem zolasz.*³
 X. Hic mihi locus est. *Neekem ythh wasyon helyem.*
 Y. Atqui ego nego. *En kedgyh⁴ byzony nem hyszem.*
 X. Prior hic sedi. *Eleebb⁵ nalladnal ythh ewlthem.*
 Y. Cur autem surrexisti? *Thehagh myirth⁶ keoltheel fel.*
 X. Negotium fuit. *Dolgom wala.*
 Y. Quid signi posuisti? *My yelth thewl.*⁷
 X. Non vides librum? *Nem laddy az keonyweth.*
 Y. Liber isthic iacet. *A keonyew ahun fekszyk.*
 X. At tu semovisti. *Merth the⁸ wetelled el.*
 Y. Id factum perneco. *En ez dolgoth thaghadom.*⁹
 X. Quin tandem cedes? *Seogh¹⁰ wygre mayd helyeth actz.*
 Y. Tu me vi extrudes? *Ereowel ky tholszy¹¹ the enghemeth.*
 X. Nisi volens cesseris. *Talh¹² ky¹³ ha nem akarsz helth adny.*
 V. Hoc dicam magistro. *Nubizoni¹⁴ megh mondom¹⁵ ezth az mes-
 ternek.*¹⁶
 Z. Susque deque fero. *Nem gondolok weelle.*

INUITANTIUM SE INVICEM.

*Dialogus XXI. (XXV.)*Y. Z.¹⁷

- Y. Cras ad me veni. *Holnap en hozzam yenyi.*¹⁸
 Z. Metuo ut possim. *Fylem¹⁹ hogy tehessem.*

¹ Franciscus. Clemens.² Tauwozzal e. y.³ L. Ny. Sz. »Fönnen, fennen« mutató szó alatt.⁴ kedgyh valószínűleg sajtóhiba, mely betűfelcserelésből származott. Ny. Sz.-ban nincs ilyen alakja.⁵ eleeb.⁶ tehath miyrth.⁷ tewtel.⁸ te.⁹ taghadom.¹⁰ seoth.¹¹ tolszy.¹² totth. Tott és tat jelentéséről l. Ny. Sz. *Németül*: Wo du nicht gern weichen wllt.¹³ V. ö. Sylvester Új Test. Ha ki szomiuhozik iúión en hozzam. Ny. Sz.¹⁴ bizony.¹⁵ mondom¹⁶ meysternek.¹⁷ Andreas. Bartholomeus.¹⁸ yoey.¹⁹ V. ö. Ny. Sz.

- Y. Cur non possis. *Miyrt nem theheted.*
 Z. Domi manendum est. *Honn kell lennem.*¹
 Y. Quid negotii est? *My dolgod wagyon.*
 Z. Oportet scribere. *Yrnom kell.*
 Y. Scribito cras. *Holnap yriy.*²
 Z. Nihil polliceor. *Semmith nem foghadok.*
 Y. Sic colis socium? *Ygy thyztheledy tharsodath.*
 Z. Culpa non est mea. *Nem en bewneom.*
 Y. Posses, si velles. *Megh thehethnyd*³ *ha akarnad.*
 Z. Vellem, si possem. *Akarnam ha tehethnem.*

DE STUDIO INTERROGANTIUM.

Dialogus XXII. (XXVI)

Abraham. Britus.

- A. Quid à coena facias? *Myth thysz*⁴ *vachora wthán.*
 B. Cupis hoc scire? *Akarody azth thwdni.*
 A. Ideo sciscitor. *Azyirth thudakozom.*⁵
 B. Post cibum deambulo. *Itel wtan spacialok.*⁶
 A. Quid postea agis? *Azwthan myth thysz.*⁷
 B. Audita repeto. *Halgatoith lechkeymeth tanulom.*⁸
 A. Quomodo hoc facis? *Hogyhogy azth thyszed.*⁹
 B. Saepe relegendo. *Gyakorlha el olvaswan.*
 A. Quid, si quid excidit? *Mil thissz*¹⁰ *ha walamyil el feleittheel.*
 B. Disco postridie. *Az keo wethkezendeo napon tanulom.*¹¹

DE ABSENTIA A SCHOLA.

Dialogus XXIII. (XXVII)

Benedictus. Christophorus.

- B. Ubi heri fueras? *Hwl wolthal theghnap.*¹²
 C. Quo nam tempore? *My ewdeoben keereded.*
 B. Statim à prandio. *Oltan ebyd wthán.*¹³
 C. Domi lavi. *Hazamnal*¹⁴ *mosodam.*

¹ keel. Honn: Heltainál: Mária hon ül vala. Ny. Sz.² irly.³ thehethnyd.⁴ tysz.⁵ tudakozom.⁶ *Németül:* Ich spacer noch dem essen. Heltainál: Spacialni méne a kertekbe. Ny. Sz.⁷ tysz.⁸ halgatoith lachkeymeth tanulom.⁹ tyszed.¹⁰ tisz.¹¹ tanulom.¹² teghnap.¹³ wtan.¹⁴ hasamnal.

- B. Quamdiu lavisti? *Menye ydeigh mosodaal.*
 C. Totam ferme horam. *Ynkab mynth¹ eghysz orayghlan.*
 B. Quis tecum lavit? *Kychoda² theweled mosodeek.*
 C. Parentes mei. *Az en zewleym.*
 B. Lotus quid feceras? *Megh mosodwan myth cheleketel.³*
 C. Siccabam capillos. *Hayaimath zarazthom wala.*
 B. Cur non ibas in scholam. *Myirth nem mygi wolth az eskolaba.⁴*
 C. Pater prohibuerat. *Athyam megh thyllhott⁵ wala.*
 B. Cur prohibuerat? *Myirth tyllhott⁵ wolth megh.*
 C. Nam caput madebat. *Merth az feem⁶ nedwes wala.*
 B. Delicatus puer es. *Yghen gyenghe⁷ gyermek wagy.*

MUTUO GRATULANTIUM SIBI.⁸*Dialogus XXIII. (XXVIII.)*

Cyrullus. Donatus.

- C. Unde iam proripis? *Honnan ymmar syectz.⁹*
 D. E domo mea. *Hazamthwl.¹⁰*
 C. Diu te non videram. *Sok ewdeothewl fogwa thighed nem lathal lak wala.¹¹*
 D. Et ego te diutius. *Enys thighed¹² sokydeigh.*
 C. Valuisti ne bene? *Waggy eghyssyghben.¹³*
 D. Optime valui. *Jo eghyssyghben wagyok.¹⁴*
 C. Aedepol gaudio. *Byzony yghen eorewloom.¹⁵*
 D. Ut tu autem vales. *The kedygh mynth wagy.*
 C. Admodum bene. *Ighen¹⁶ yool.*
 D. Et ipse gaudio. *Enys azth yghen eorewloom.*

AGNOSCENTIUM SESE MUTUO.

Dialogus XXV. (XXIX.)

Simon. Petrus.

- S. Quod tibi nomen est? *Kichoda newd.¹⁷*
 P. Mihi nomen est Petro. *Ennekem Peter newen.¹⁸*

¹ mynd.² kyczoda.³ chelekeddel.⁴ Pesti Gábor, Nov. Test. Im mynt zerety wolt ewtet. Ny. Sz.⁵ thylltoth.⁶ merrth az feiem.⁷ Ighen gyenge.⁸ A sibi az 1552. évi kiadásból hiányzik.⁹ syeccz.¹⁰ hazamtól.¹¹ sok ewdeotewl f. tigid n. lathalak w.¹² tyghed.¹³ voltale eghyssyghben.¹⁴ Jo eghyssyghben woltam.¹⁵ oerewloom.¹⁶ Igyen.¹⁷ newed.¹⁸ Sajtóniba.

- [S. Qui sis non novi. *Nem esmerlek ky vagy.*
 P. Non me novisti? *Engem nem esmerszy.*
 S. Non negem si noverim. *Nem thagadnam megh ha esmernylek.*
 P. Oblitus ne es mei. *El felethkeztely rvllam.*
 S. Ante nunquam te vidi. *Eleebb tyged soha nem lattalak.*
 P. A. tandem agnosces. *De wygre megh esmerszy.*
 S. Sanus hercle non es. *Byzony eszes te nem vagy.*
 P. Ego ne an tu magis. *Eny wallyonn awagy te yonkabb.*
 S. Ubi te nouissem. *Hwl esmerthelek wolna thyghed.*
 P. In ludo literario. *Az eskolaban.*
 S. Fuisti condiscipulus. *Woltaly koez thaniyuan.¹*
 P. Ita fere biennium. *Vgy oly mynth² keeth ezthendeygh.*
 S. Sine mecum recolam. *Hadd gondolliam megh maghamiban.³*
 P. Agnosce cicatricem. *Esmerd megh ez waksebeth.⁴*
 S. Hanc tibi incusseram. *Ezth en ewtheotthem wala.⁵*
 P. Cum teca pennaria. *Az pennarisswal.*
 S. De cicatrice te novi. *Ez yegybeol theghed⁶ esmerlek.*
 P. Vides, quod non insaniam. *Lathod hogy nem balgataghoskodom.⁷*
 S. De forma non novissem. *Abrazathodbol byzony nem esmerthelekwolna megh.*

LITIGANTIUM DE RE ABLATA.

Dialogus XXVI. (XXX.)

Petronius. Theodorus.

- P. Redde, quod meum est. *Addmegh⁸ az my enym.*
 T. Quid vis reddam? *Myth akarsz hogy megh aggyak.*
 P. Quod surripuisti. *Az myth el wroztal.⁹*
 T. Nihil tibi surripui. *Semmyth thwled el nem wroztham.*
 P. Aufer cavillum. *Ne pathwarkoggyaal.*
 T. Non equidem cavillor. *En byzony nem pathwarkodom.¹⁰*
 P. Quin reddis tandem. *Seoogh wighre¹¹ mayd megh adod.*
 T. Nihil hercle sumpsi. *En byzony semmyth el nem wytthem.¹²*
 P. Ostende huc manus. *Mwtasd yde kezedeth.*
 T. Hem ostendo, eccas. *Yhon megh mwthathom,¹³ yme lassad.*

¹ Lásd Ny. Sz. (III. 446. I. 4)² Sylvester Új Test. Valának férfiak olymint ótszór való ezeren. Ny. Sz.³ Sajtóhiba.⁴ Így fordítja cicatrix-et már a Schlägli szójegyzék is. (84. I. 1972. sz.)⁵ ewtoettem.⁶ tegeth.⁷ balgataggoskodom.⁸ admegh.⁹ Peer-c. Ne vroz Ny. Sz.¹⁰ patwarkodom.¹¹ soeoth wigre.¹² wyttem.¹³ mwttatom.

- P. Quid abstulisti? *Myth wutthel el.*¹
 T. Equidem nil abstuli. *En bizoniawál semmith el nem wutthem.*²
 P. Excute manicam. *Kazzacche*³ az *koentheswyath.*⁴
 T. Tuo arbitrato. *Ammynth akarod.*
 P. Inter vestes habes. *Ruhaayd*⁵ keozellh *wagyon.*
 T. Tenta, qua lubet. *Kysyrch megh wolahul*⁶ *akarod.*
 P. Novi syncophantias. *Esmertthem alnaksagyath.*⁷
 T. Pergis molestus esse. *Meghys haborghacchy.*
 P. Ablatum restitue. *Add megh az el wutteth.*⁸
 T. Furti me adligas. *Orsaaghbol bwnthecchy enghemet.*⁹
 P. Non furti, sed fraudis. *Nem orsaaghbol de chalaradsaaghbol.*
 T. Ulciscar hanc iniuriam. *Megh aallom*¹⁰ *ez bozzwth.*
 P. Et ego te ulciscar. *Enys thel rulad bozzuthallok.*¹¹

PRODEUNTIIUM IN FUNUS.

Dialogus XXVII. (XXXI.)

Tomas. Georgius.

- T. Ades dum Georgi? *Jew yde Gyeorgy.*¹²
 G. Quid est? cur me vocas? *Mychoda* | *miyrth hywsz enghem.*¹³
 T. Est, quod te volo. *Oka wagion*¹⁴ *miyrth thyghed kiwanlak.*
 G. Dictum puta. *Megh mondoth dolognak*¹⁵ *alychad.*
 T. Quid censes me velle. *Myth alytaz enghem akarom.*
 G. Ut tecum ludam. *Hogy te weled yaacham.*¹⁶
 T. Tota erras via. *Soegh nggyal egyebeth.*¹⁷
 G. Quid igitur est? *Thehagh*¹⁸ *mychoda.*

¹ wutthel el. V. ö. Sylvester Új Test. Föld öröksighet wüttem. Ny. Sz.² wutthen.³ Sajtóhiba 'Razzacchi' helyett.⁴ koentheswyath.⁵ Ruthaayd.⁶ walahul. A fenti alakban nincs a Ny. Sz.-ban. A 'hol'-nak hui alak-ját Sylvester Új Test.-ből is idézve l. Ny. Sz.⁷ Esmertem alnaksagyath.⁸ wyteth.⁹ enghemet. Sylvester Új Test. Ne tig orsagot. Ny. Sz.¹⁰ allom. Virginia-c. Alyatok meg bozzumat. Ny. Sz.¹¹ teualad bozzutalok. Sylvester Új Test. Az bünirt meg haragszik es rula posszut áll. Ny. Sz.¹² Jewy ide Gyeorgi.¹³ engem.¹⁴ wagon.¹⁵ mondoth dolognak.¹⁶ iaacham.¹⁷ Soegh naggyal egyebeth. *A németben: Du irrest gancz vnd gar. A nggyal sajtóhiba. Még Heltainál is előfordul: nagyal nagyoban neukekedik vala. Ny. Sz.*¹⁸ thehagh.

- T. Tu vaticinare. *The Ield mehh.*¹
 G. Nescio vaticinari. *Nem thwdom megh Ielni.*²
 T. In funus prodibimus. *Haloth wthan kell mennewnk.*
 G. Quod funus dicis? *Melly halotthath*³ *mondasz.*
 T. Quod sit nescio. *Melly lygyen nem thwdom.*
 G. Unde autem nosti? *Honnam thwdod.*
 T. Praeceptor indixit. *Az mester parancholaa.*
 G. Qua hora efferetur? *Melly oran nythethyk ky.*
 T. Puto septima. *Alythom hogy heethenn.*⁴
 G. Et ego prodibo. *Enys el mygyek.*
 T. Tu mecum ibis. *The*⁵ *en welem yewsz.*
 G. Ero tibi comes. *Tharsod neked lyszek.*
 T. Nec frustra haec peto. *Neem hiyaba ezth kyrem.*
 G. Cur autem petis? *De myrth kyreg.*⁶
 T. Ut me doceas? *Hogy enghem taniych.*
 G. Quid te docerem? *Myre thyged thaniytanalak.*⁷
 T. Vino benedicere. *Borth megh aldani.*
 G. Anne dum adfers. *Akory | meegh*⁸ *hogy wyszed.*
 T. Rem ipsam dicis. *Akkor thoth.*⁹
 G. Sic ego dicerem. *En ygy mondanam.*
 T. Dic iam ascolto. *Mondyad*¹⁰ *inmaar megh hallon.*¹¹
 G. Hoc vinum vobis faustum sit. *Ez bor nektek eghyssighes*¹² *lygyen.*
 T. Bono sit potus iste. *Ez ychal yol essiyk.*
 G. Hoc vinum laeti bibite. *Ez borth wyghan ygyathok.*¹³
 T. Quid sternutanti imprecer? *Yzneownek*¹⁴ *mi yoth kiwanniak.*
 G. Sit tibi hoc foelix. *Eghyssygh neked.*
 T. Te deus servet. *Thyghed*¹⁵ *yslhen megh tharchon.*¹⁶
 G. Quid auspicanti aliquid? *Nyth*¹⁷ *walamyth kezdeonek.*

¹ Te I. megh. Itt Sajtóhiba. V. ö. Sámson meséjét soha meg nem lelék. (Synon.: Egy mesét én mondok, ha megtaláljátok.) RMKT. II. 338—339. l. és Ny. Sz.

² Ielni.

³ halotthath.

⁴ heetenn.

⁵ te.

⁶ myerth kyred.

⁷ taniytanalak.

⁸ megh.

⁹ A dolgot mondod. Thtoth-ra nézve l. XX. Dial. 12. jegyzetét.

¹⁰ mongyad.

¹¹ így, „hallom” helyett.

¹² eghyssighes.

¹³ vygan ygyatok.

¹⁴ Yzlewnek. A Ny. Sz. ily alakban nem ismeri s *izik, izel, izés* szókat említi hasonló értelemben. *Németül*: Was sal ich dem niesenden wünschen. Későbbi kiadás (1689): Pstrüskelőnek mit kívánnyak?

¹⁵ Tyged.

¹⁶ tarchon.

¹⁷ myth.

- T. Bono sit quod instituis. *Jora lygyen az myth kezdesz.*
 G. Bene vertat quod agis. *Jo vyghre¹ lygyen az myl zeressz.*
 T. Quid proficiscenti? *Nyth el meneonek.*
 G. Sit iter hoc foelix tibi. *Ez wth neked bodogh lygyen.*
 T. Perfauste solvas ancoram. *Bodogh yndulathod² lygyen.*
 G. Sit laetus tibi reditus. *Wygh lygyen neked megh therised.³*
 T. Quid haec praecanti referam? *Myth ezeketh nekem kywanoknak mongyak.*
 G. Tantundem tibi repraecor. *Ezeketh enys neked kywanom.*

FINIS.

Formulae puerorum exitum e schola rogantium: Colende praeceptor, rogo veniam abeundi domum; ad ientaculum — exeundi mictum, cacatum — eundi emptum panem, papyrum, atramentum, pennas.

JOHANNIS SYLVESTRIS PANNONII AD MICHAEM GEZTHI PUERUM BONAE SPEI DECASTICHON.

Disce praecor nostre Michael generosa propago
 Gentis, ut in patriae sis decus ipse tuae.
 Disce, equidem à teneris multum est asuescere, ut inquit
 Vergilius, Latii gloria prima chori.
 Disce, nec ingenium damnosa per ocia perdas,
 Acre dedit sophiae quod deus ille tibi.
 Disce sed haec, moneo, quae post dediscere nunquam
 Poeniteat grandem iam viridemque virum.
 Disce, equidem vasto pereunt, ut cernis in orbe
 Cuncta, manent animi, tum ingeniique bona.

CRACOUIAE APUD HIERONYMUM VIETOREM.

ANNO M. D. XXXI.

CUM GRATIA ET PRIVILEGIO.

DR. DÉZSI LAJOS.

FÁBIÁN GÁBOR LEVELEI ÉDES ALBERTHEZ.

— Negyedik közlemény. —

XV.

Arad, január 17-n. 876.

Szerelmes Albertem!

Legutóbbi leveled e kérdéssel kezded: »élsz-e még, vagy meghaltál?« A feleletet rá eddig valószínűleg megkaptad magyar *Ars Poetikámban*, melyet számodra újévi ajándéku pár nappal ez előtt postán küldöttem. Ez új bogaramat azóta nemzettem, mióta felőlem, mert hozzád nem irtam, nem tudtál semmit. Azon hát, hogy mig ezt , nem jutott a levélírás eszembe, nem kell csudálkoznod; tenma-

¹ wygre. Ny. Sz. III. 1035 l. 7.

² yndulatod. Ugyanezen értelemben Pázmánynál és Vásárhelyinél Ny. Sz.

³ terised.